

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju člana V. stavak 4. Aneksa 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 4. do 10. srpnja 2006. godine je donijelo

ODLUKU

I.

Arheološko područje – Nekropola sa stećcima na lokalitetu Pravoslavnog groblja u selu Ljubljenici, općina Berkovići, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čini srednjovjekovna nekropola sa 15 stećaka.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. br. 311, (stari premjer), u zk. uložak broj 17 i k.č. br. 392/1, (stari premjer) posjedovni list broj 7, zk. uložak broj 42, k.o, Ljubljenica, općina Berkovići, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljenoga u skladu s Aneksom 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Republike Srpske” broj 9/02).

II.

Vlada Republike Srpske dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administrativne i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnoga spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će uvjete i osigurati sredstva za izradu i postavljanje informacijske ploče sa temeljnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

U svrhu trajne zaštite nacionalnoga spomenika, na prostoru definiranom u točki I. stavak 3. ove odluke primjenjuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju i radovi koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje ministarstva Republike Srpske nadležnoga za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Republike Srpske,

- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti i u edukativne i kulturne svrhe,

- nije dopušteno odlaganje otpada.

Vlada Republike Srpske je dužna osigurati izradu geodetskog i snimka postojećeg stanja područja i izradu i provedbu Projekta sanacije, restauracije i prezentacije nacionalnoga spomenika.

U svrhu trajne zaštite nacionalnoga spomenika, utvrđuje se **zaštitni pojas** u širini od 50 metara od granica nacionalnoga spomenika. U ovom pojasu se propisuju slijedeće mjere zaštite:

- područje predstavlja potencijalni arheološki lokalitet, te je prilikom obavljanja bilo kojih istražnih radova obavezno prisustvo arheologa,
- nije dopuštena eksploatacija kamena,
- nije dopušteno odlaganje otpada.

IV.

Svi pokretni nalazi koji budu nađeni u tijeku arheološkog istraživanja (u daljnjem tekstu: pokretni nalazi) bit će pohranjeni u najbližem muzeju ili u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu, obrađeni i prezentirani na odgovarajući način.

Iznošenje pokretnih nalaza iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno. Iznimno, ukoliko voditelj istraživanja utvrdi da je neophodna obrada nekog nalaza izvan zemlje, dokaze o tome će prezentirati Povjerenstvu, koja može dopustiti privremeno iznošenje pokretnih nalaza iz zemlje, pod detaljno utvrđenim uvjetima njegovog izvoženja, postupanja s njim u tijeku boravka izvan zemlje i njegovog povratka u Bosnu i Hercegovinu.

Nakon dostavljanja izvještaja o provedenom istraživanju, Povjerenstvo će utvrditi pokretne nalaze na koje će biti primjenjivane mjere zaštite koje Povjerenstvo utvrđuje.

V.

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi koji su oprečni odredbama ove odluke.

VI.

Svatko, a posebice nadležna tijela Republike Srpske, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII.

Ova odluka dostavit će se Vladi Republike Srpske, ministarstvu Republike Srpske nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na

razini Republike Srpske i općinskim tijelima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra u svrhu provedbe mjera utvrđenih u toč. II. –VI. ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web-stranici Povjerenstva (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX.

Sukladno članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

X.

Danom donošenja ove odluke, sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine (»Službeni glasnik BiH« broj 33/02, »Službeni glasnik Republike Srpske« broj 79/02, »Službene novine Federacije BiH« broj 59/02 i »Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH« broj 4/03) briše se nacionalni spomenik upisan pod rednim brojem 602.

XI.

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objave u »Službenom glasniku BiH«.

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedateljica Komisije

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 05.2-2-143/06-2
5. srpnja 2006. godine
Sarajevo

Obrazloženje

I – UVOD

Na temelju članka 2. stavak 1. Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenoga sukladno Aneksu 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, „nacionalni spomenik” je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V. i VI. Aneksa 8. Općega okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH» broj 33/02), sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Povjerenstvo je donijelo odluku o stavljanju Nekropole stećaka u Hodovu, Stolac na Privremenu listu nacionalnih spomenika pod rednim brojem 602.¹

U skladu sa odredbama Zakona, a na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. i članka 35. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, Povjerenstvo je pristupilo provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (kopiju katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u tijeku rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na temelju uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija dobra

Naselje Ljubljénica spada u kraj koji zauzima širi prostor pod nazivom Hodovo, a koji se ne ograničava samo na istoimeni naziv naselja.

¹ Do rata 1992.-1995. naselje Ljubljénica pripadalo teritoriji općine Stolac. U literaturi je, mada obilježena kao posebno naselje označena kao naselje zajedno sa selom Cnogovac, koje pripada Hodovu u širem smislu. Bešlagić, Šefik, *Stećci Hodova*. Anali Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, godina XII, Dubrovnik, 1970., 113.

Ljubljenica je oko 9 km zračne linije sjeverno od Stoca i oko 4 km jugoistočno od Hodova. Prilaz selu se sa ceste Hodovo – Dabrica, od kojih se odvaja na križanju cesta do Ljubljenice. Selo je udaljeno oko 1 km od pomenutog križanja. Lokalitet Pravoslavnog groblja se nalazi na zaravanku iznad sela, pokraj seoskog puta. Unutar ograđenog groblja, većinom suhozidnom ogradom (osim dijela oko ulaza koji je u novije vrijeme djelomično ozidan betonom), nalazi se 15 stećaka.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. br. 311, (stari premjer), upisan u zk. uložak broj 17 i k.č. br. 392/1, (stari premjer) posjedovni list broj 7, upisan u zk. uložak broj 42 k.o, Ljubljenica, općina Berkovići, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Povijesna dobra

U doba razvijenog srednjeg vijeka tijekom XIV. i XV. stoljeća područje šire okoline Stoca pripadalo je srednjovjekovnoj župi Dubravi.

Selo Hodovo se ne spominje u prvom poimeničnom popisu sandžaka vilajeta Hercegovina sačinjenom u periodu 1475.-1477. godine, ali se spominju neka okolna sela kao što je Trijebanj i područje Dubrava. Tu se spominje Džemat vojvode Petra – drugi naziv Hrabrena kao timarnika i njegova brata Vukića. Vukić Hrabren bio je bliski rod sa Miloradovićima, ali nije bio pravi vojvoda. Nekropola u Hodovu pripadala je teritoriju kojim su vladali potomci vojvode Stjepana Miloradovića iz vojvodske porodice Hrabrena-Miloradovića u XV. i XVI. vijeku. Hrabreni-Miloradovići su pripadali vlaškom rodu Hrabrena i katunarskoj i vojvodskoj porodici Miloradovića. Rodonačelnik porodice Miloradovića je bio Milorad koji je živio u drugoj polovini XIV. vijeka. Njegov sin Stjepan živio je od druge polovine ili kraja XIV. do sredine XV. vijeka. Stjepan Miloradović je sa vojskom oblasnog gospodara Petra Pavlovića uz pomoć osmanskih četa napao predio oko Slivna koji je pripadao teritoriji Dubrovačke republike. Stjepan je prema povijesnim izvorima imao dva sina Petra i Radoja (Radohnu). Petar Stjepanović javlja se u dubrovačkoj arhivskoj građi od 1473.-1488. godine, kada je umro. Bio je vojvoda Donjih Vlaha (Hrabak, 1956., 34-36). Poslije Petrove smrti od Hrabrena je bio najznačajniji Vukić Hrabren koji se javlja u spisima Dubrovačke republike od 1489. do 1496. godine. Vjerojatno je bio katunar Hrabrena. Drugi Stjepanov sin bio je Radohna (Radoje) koji je imao sina Pavka.² Radoje je pokopan u Radimlji, a spomenik mu je podigao brat vojvoda Petar (spomenik br. 12 na Radimlji).³ O porodici Radohnića nema sigurnih povijesnih podataka, a kako Vego piše “ukoliko se ovdje ne radi o porodici kneza Pavka, vjerovatno unuka Stjepana Miloradovića”, koji je živio u drugoj polovici XV. ili čak prvoj polovici XVI. vijeka.⁴

² Vego, Marko, *Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine*. Glasnik Zemaljskog muzeja, (Arheologija), nova serija, sveska XVII/1962., Sarajevo, 1962., 197.

³ Benac, Alojz, *Radimlja*. Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo, 1950., 39.

⁴ Vego, Marko, *Ibidem*, 1962., 197; Vego Marko, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa iz Bosne i Hercegovine II*. Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1964., br. 51.

2. Opis dobra

Na lokalitetu Pravoslavnog groblja stećci su razasuti po skoro čitavom grobljanskom prostoru i izvan njega. Tu se nalazi 15 spomenika (2 ploče, 12 sanduka i 1 sljemenjak). Stećci su jako dobro klesani i dosta dobro očuvani. Neki su nagnuti i utonuli. Orijetirani su zapad–istok i primjećuje se tendencija nizanja u redove sjever–jug. Prilikom tehničkog snimanja dat je opis samo ukrašenih stećaka. Stećci su smješteni na parceli označenoj kao k.č. 392/1, (ukupno 14 stećaka), dok se jedan nalazi preko puta nekropole u žbunju na zemljišnoj parceli označenoj kao k.č. 311. Unutar nekropole na betonskoj podlozi postavljena je memorijalna ploča podignuta žrtvama iz II. svjetskog rata (1941.-1945.). Ploča je sastavljena iz dva dijela, rađena od mermera i sadrži spisak imena dviju porodica (Vukosav i Gelo) stradalih 28. 5. 1941. godine.

Br. 1 Sanduk, dim. 1,25 x 0,68 x 1,05 m. Uz gornji rub okomitih strana je friz od povijene linije sa trolistovima obrubljen uskim trakama. Na zapadnoj čeonj strani je prikazana muška figura sa mačem u jednoj i štitom drugoj ruci. Ruka sa mačem je podignuta u visini ramena, a mač u visini glave. Štit sa dvije poprečne pruge je u visini prsa. Između mača i glave je tordirani vijenac. Na licu prikazane oči, nos i usta. Preko odjeće, koja je u pasu uska a nadolje se širi, urezane su poprečne pruge. Donji dio odjeće seže do koljena. Sličan prikaz je i na okolnim nekropola sa područja Stoca, a najbliži primjerak je na spomeniku br. 12 sa nekropole „Glavica“ kod Baškailovih kuća u zaseoku Brdo.

Br. 2 Sanduk na postolju, dim. 1,45 x 0,55 x 1 m. Na svim stranama u vrhu sanduka je friz od povijene linije sa trolistovima obrubljen gore i dolje jednostavnom plastičnom trakom. Na obje čeone strane je motiv stilizirane biljke sa krstom. Gornji kraci krsta su u obliku tordirane trake, a završavaju se tordiranim vijencima. Iz podnožja krsta izlazi sa svake strane po jedna grana sa spiralnim završetkom na kojem visi po jedan grozd između donjeg kraka i grane, dok sa jedne spirale visi grozd i sa vanjske strane.

Br. 3 Sanduk, dim. 1,65 x 0,68 x 0,4 m. Ukrašen je na čeonim stranama. Na istočnoj strani je friz od povijene linije sa trolistovima, obrubljen gore običnom, a dolje tordiranom trakom. Na zapadnoj strani je kombinirani motiv od tordiranih vijenaca, rozeta, motiva sastavljenih od kosih, cik-cak ili unakrsnih traka, obrubljenih običnom i tordiranom vrpcom.

Br. 4 Sljemenjak na postolju, dim. 1,4 x 0,8 x 1,2 m. Spomenik je oštećen i nagnut.

Preko uspravnih strana proteže se širok friz od povijene linije sa trolistovima koji je sa donje strane obrubljen tordiranom vrpcom.

Br. 5 Sanduk na postolju, dim. 1,6 x 0,85 x 1 m. Na uspravnim stranama je friz od kosih paralelnih linija ispod kojeg su stilizirane arkade, obrubljene tordiranom trakom i sa naglašenim kapitelima.

Br. 6 Sanduk na postolju, dim. 1,7 x 0,7 x 1,1 m. Pri vrhu uspravnih strana pruža se uska obična vrpca, a ispod su uske gotičke arkade.

Br. 7 Sanduk na postolju, dim. 1,55 x 0,8 x 1,72 m. Odlično klesan dobro očuvan. Pri dnu je sužen. Gornji dio sanduka je malo izbočen u odnosu na uspravne stranice. Ispod izbočenog pojasa preko svih uspravnih strana pruža se friz od povijene linije sa trolistovima, sa donje strane obrubljen plastičnom trakom. Na izbočenom dijelu zapadne čeone strane je na svakom kraju po jedan ukrasni motiv: okruglo udubljenje obrubljeno plastičnim tordiranim vijencem i motiv od dva koncentrična tordirana vijenca. Između njih je natpis pisan bosanskom ćirilicom u tri reda: ASE LEŽI VUKOSLAV` Crijepović`. Na osnovu većine slova i po obradi njegovih reljefnih motiva, Š. Bešlagić natpis datira u XV. stoljeće, a samo evidentiranje natpisa izvršeno je u mjesecu februaru 1966. godine.⁵

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Nekropola stećaka u Hodovu, Stolac, nalazi se na Privremenoj listi nacionalnih spomenika BiH pod rednim brojem 602.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

- Nekropola je obišta i obrađena od strane Šefika Bešlagića ranih šezdesetih godina 20. vijeka, a materijal je objavljen 1970. godine.
- konzervatorski radovi na nekropoli nisu obavljani.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na licu mjesta, 19. 6. 2006. primijećeno je da su svi spomenici, osim broja 1 potpuno zarasli u žbunje. Ni kod jednog se nije se moglo prići. Žbunje i drveće je na pojedinim mjestima naročito gusto, tako da skoro sakriva spomenike.

6. Specifični rizici

- Prirodni faktori, uglavnom klimatski,
- Neodržavanje – bujanje vegetacije.

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom („Službeni glasnik BiH” br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

A) Vremensko određenje

B) Povijesna vrijednost

C) Umjetnička i estetska vrijednost

⁵ Bešlagić, Šefik, *Ibidem*, 1967., 43-44.; Isti, *Ibidem*, 1970., 159.

- i. Kvalitet obrade
- iii. Proporcije
- v. Vrijednost detalja

D) Čitljivost

- i. Materijalno svjedočanstvo o manje poznatim povijesnim razdobljima,
- iv. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnoj maniri

E) Simbolička vrijednost

- i. Ontološka vrijednost
- ii. Sakralna vrijednost
- iii. Tradicionalna vrijednost

F) Ambijentalna vrijednost

- iii. Objekat ili skupina objekata je dio cjeline ili područja

H) Jedinственost i reprezentativnost

- i. Jedinственost i rijedak primjerak određenog tipa

G) Izvornost

- i. Oblik i dizajn,
- ii. Materijal i sadržaj,
- iii. Namjena i uporaba,
- iv. Tradicija i tehnike,
- vi. Duh i osjećanja,
- v. Položaj i smještaj u prostoru

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- zemljišnoknjižni izvadak,
- fotodokumentacija Povjerenstva sa terena, od 19. 6. 2006.

Tijekom vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1950. Benac, Alojz, *Radimlja*. Zemaljski muzej u Sarajevu, Sarajevo, 1950.

1956. Hrabak, Bogumil, *O hercegovačkim vlaškim katunima prema poslovnoj knjizi Dubrovčanina Dživana Pripčinovića*. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, nova serija, sveska XI, Istorija i etnografija, Sarajevo, 1956., 29-39.

1962. Vego, Marko, *Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine*. Glasnik Zemaljskog muzeja, (Arheologija), nova serija, sveska XVII/1962., Sarajevo, 1962., 191-243.

1964. Vego Marko, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa iz Bosne i Hercegovine II*. Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1964.

1964. Wenzel, Marian, *Ukrasni motivi na stećcima*. IP Veselin Masleša, Sarajevo, 1964.

1967. Bešlagić, Šefik, *Novopronađeni natpisi na stećcima*. Naše starine XI, Sarajevo, 1967.133-148.

1970. Bešlagić, Šefik, *Stećci Hodova*. Anali Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, godina XII, Dubrovnik, 1970., 113-163.

1974. Filipović, Nedim, *Vlasi i uspostava timskog sistema u Hercegovini*. Godišnjak knjiga II, Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 10, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1974.,127-222.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Lidija Fekeža, magistar arheologije,

vanjski saradnik Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika